

הרב אליהו סולוביציק, עו"ד בנימין שור

עֲמַד עַל נַפְשׁ בְּנוֹתֵיךָ¹

הצעות מעשיות להחלפת הסדר הנוכחי בקבלת תלמידות לסמינרים החרדיים²

מבוא

מערכת קבלת התלמידות לבתי הספר התיכוניים החרדיים לבנות, גורמת בכל שנה ושנה כאב לב, עגמת נפש, השפלה, רמיסה נפשית, תחושות של שבר וייאוש, ערעור התדמית האישית של בנות ותדמית ההורים בעיני ילדיהם, התפרצויות זעם וכאב, במאות רבות של משפחות. מי שנדחתה מבית-ספר תיכון חרדי לבנות "זוכה" להבין היטב את דברי הכתוב "וְהָיוּ חַיִּיד תִּלְאִים לְךָ מִנְגֵד, וַיִּפְחֲדָתָ לִילָה וַיּוֹמֶם, וְלֹא תֵאָמֵן בְּחַיִּיד, בְּבִקֵר תֵּאמַר מִי יִתֵּן עָרֵב, וּבְעָרֵב תֵּאמַר מִי יִתֵּן בִּקֵר, מִפֶּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד." תחושת ההשפלה וחוסר-האונים מוחרפת בכך שהנדחת יודעת היטב שהחלטה שרירותית, ושבעצם אינה שונה מאחרות שהתקבלו. לא יהא מופרך לומר, שבעיה זו היא מהבעיות החינוכיות המפחידות ביותר משפחה חרדית בישראל בעשרות השנים האחרונות.

הגזירה היא מלפניו ועלינו לקבלה באהבה, או איוולת שלנו היא כבני אדם, שמתוך חולשה אנושית אנו מאפשרים לאחדים מבני קהילתנו לרמוס את נפשות בנותינו, ולכן עלינו לתור אחרי אלטרנטיבות ולהסיר החרפה מעלינו ומעל כל בית ישראל?

די בהתבוננות שטחית כדי להבחין כאן בתופעה האנושית הידועה: כוח משחית, וכוח רב משחית הרבה. הכוח ללא גבולות שהתגלגל לידי מנהלי הסמינרים, הוא הסיבה להשחתת המערכת כולה. לכן, הפתרון יהיה בצמצום מקסימלי של שרירותיות הכוח.

במאמר תוצגנה שלש אלטרנטיבות מעשיות לצמצום כוחם של מנהלי הסמינרים. המאמר מיועד לאנשי רוח ומעש למען אשר יציפו אותנו בהערות והארות, עצות והכוונות, תיאורטיים ומעשיים, כלכליים ומשפטיים, לחידוד האלטרנטיבות ודרכים ליישומן.

הצבת האלטרנטיבות היא שלב ראשון והכרחי לשינוי המיוחל, כי הלחצים שנעשים ואלו שייעשו בהמשך הדרך, יהיו מעתה מכווני מטרה והלחצים שייעשו ירוכזו להחלפת השיטה. אנו מצפים שבהמשך, אנשי ציבור בעלי השפעה תורנית ופוליטית, שנכון להיום תומכים במעשה או במחדל בסדר הקיים, יפעלו בעצמם לשינויו. במקביל סימון המטרה יכול להוביל להתפתחויות שונות שקשה לצפות אותן מראש, כמו תביעות ממוניות אישיות לבית-הדין ולהבדיל בערכאות (בהעדר ציות לד"ת) על שימוש לרעה בכספי ציבור, או

¹ לא תעֲמִיד עַל דָּם רַעַף אֲנִי ה' (ויקרא יט, טז). לאו זה כולל כל הפסד וצער גדול, וכלשון הרמב"ם בספר המצוות ל"ת רצז: "שֶׁהִזְהִירְנוּ מִהַתְרַשֵּׁל בְּהַצֵּלַת נַפְשׁ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּרְאָהוּ בְּסִכַּת הַמָּוֶת אוּ הַהֶפְסֵד וְיִהְיֶה לָנוּ יִכְלָת לְהַצִּילוֹ". חובה כפולה ומכופלת עלינו כאשר ההפסד והצער הוא לנפשות רבות מישראל.

² להלן נתייחס ל"בתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות", מכיוון שהקבלה היא לכיתה ט', שהיא בית-ספר תיכון ולא סמינר. אכן, בלשון הדיבור מתייחסים גם לבית-הספר התיכון כ"סמינר", אך בהגדרה המקצועית – ה"סמינר" מתחיל אחרי כיתה יב'.

החלפת מנהלי הסמינרים מכוח התקנון של הסמינר (שהוא תמיד חברה לתועלת הציבור או עמותה) לרבות הפעלת הרגולטור הרלבנטי. השיח הציבורי על אלטרנטיבות יחליש את הכוח הפוליטי של מנהלי המוסדות, כך שהפוליטיקאים יעדיפו לשרת את הציבור במקום את המנהלים, וידחפו לביצוע אחת החלופות. יתכן גם וימצאו יזמים שימצאו את הרווח הכלכלי לפתיחה של סמינרים, והמערכת כולה תעבור לשוק החופשי לטובת יראי ה' ברוחניות ובגשמיות, אך דבר זה מחייב שינוי יסודי בדין.

השינוי הוא גם אינטרס של מנהלי הסמינרים. המצב הנוכחי, בו מדינה מודרנית מתקצבת ב-100% תקצוב ממלכתי(!) מערכת המתנהלת בדיוק כבימי המנדט, מערכת שלא נותרה דומה לה במדינה כולה – קיים על זמן שאול. אכן, הנציגות הפרלמנטרית החרדית עשתה ועושה נפלאות, ורק בזכותה ממשיכה להתקיים בלב המדינה "שמורת טבע" מנהלית (האחרונה שנותרה מסוג זה). אך כמה זמן יוכלו חברי הכנסת החרדיים להדוף את דרישות הרגולטורים, הנתמכים בבג"ץ ובייעוץ המשפטי לממשלה? המחשבה התמימה, שמה שהיה לעולם יהיה, אינה מבוססת בניסיון. הכאת תלמידים הייתה מובנת מאליה לפני ארבעים שנה; כיום מקומה לא יכירנה, וגם חברי הכנסת החרדיים לא יכלו למנוע זאת. זה רק עניין של זמן (או של קונסטלציה פוליטית) והחומה תקרוס. אם החומה תקרוס בלחץ חיצוני, השיטפון עלול להיות חזק. למנהלי הסמינרים אינטרס אפוא בשינוי מבוקר וחכם, אם חפצי קיום הם.

פתרון א: ריבוי סמינרים

פתרון ב: הפרדה בין קביעת הקריטריונים לבין בחינת העמידה בהם

פתרון ג: סמינרים אזוריים / ממשיתים / מזיניים

א. ריבוי סמינרים

1. הסמינרים כמונופול

מונופולים נטו ונוטים לייצר מוצרים נחותים ושירות גרוע. התחרות מביאה מוצרים מגוונים ומשובחים ושירות טוב יותר. זה נכון בעולם המסחרי, וזה נכון גם כן במוסדות ציבור. בעלי המונופול בעולם המסחרי יצדיקו את הצורך במונופול בק"ן טעמים, ויפעילו את כלי המשחית לנגח את המשתדלים להפריטם. כך גם במונופולים העוסקים בצרכי ציבור. ההבדל הוא, שבקהילה של שומרי דת, ינסו בעלי המונופולים לרתום לעגלתם גם את המערכת הדתית, ויוכיחו מהתורה ומדברי חכמים את חשיבותם של מוקדי כוח יחידניים ומרכזיים.

הלכה למעשה, הסמינרים הגדולים הם מונופולים/דואופולים/אוליגופולים (תלוי בגודלה של העיר). תחרות לא באמת קיימת. בעולם העסקי, במצבים כאלו, תפקיד הרגולטור לפרק את המונופולים. כך גם כאן, על הרשויות להגביל את גודלם של הסמינרים, כדי שירבו הסמינרים ותרבה התחרות. האבסורד הוא, שחלק מהסמינרים החדשים שנפתחים, הם שלוחות של הסמינרים הגדולים

הקיימים, אפילו מעיר אחרת, כך שכוח המונופולים רק הולך וגדל כך שהם מכסים את כל השוק. לכן מוצע בזה להגביל את מספר התלמידות בכל מחזור שהסמינר יכול לקיים.

2. שבירת המונופול

מדוע לא קמים עוד סמינרים?³ הלא ניהול סמינר הוא משרה ציבורית מכובדת, יש בה פוטנציאל חינוכי בעל חשיבות עליונה, ומתן שכרה בצדה בכסף, כוח, כבוד ומעמד. נדמה שהמחסום העיקרי הוא למשוך קבוצה טובה של תלמידות לסמינר חדש. הלחץ של ההורים והבנות להתקבל לסמינר טוב ומוכר, מונע התגבשות קבוצה טובה לסמינר חדש. בעיות מסוג זה, קיימות גם בישיבות חדשות, אך במידה מועטה בהרבה. בישיבות יש חשיבות רבה לאישיותו של ראש הישיבה החדשה (לא לחינם ידועות הישיבות החדשות, בפי העם, לא בשמן הרשמי אלא בשם ראש הישיבה). ר"מ שהתפרסם בכוח הסברתו וחיזושו יוכל להיות אבן שואבת לצורבים צעירים. עניין זה אינו קיים כלל בסמינרים: ה"מותג" בסמינר אינו המנהל או המורות – מי יודעת מי הם – אלא המוסד עצמו.

הגבלת מספר התלמידות בכל מחזור בסמינר (ושמירת הפרדה בין השליטה והניהול של סמינרים שונים) יבטלו מאליה את בעיית המונופול. מוסדות חדשים יהיו **חייבים** להיפתח, בשל הגבלת המקום בוותיקים, ותלמידות תהיינה **חייבות** ללמוד בהם. התחרות תיווצר ממילא.

היו דברים מעולם: בבני ברק לפני כשני עשורים, לאחר פתיחת שנת הלימודים בסמינר וולף הכריזו על שתי כיתות שלמות מכל מחזור, שעוברים לסמינר חדש בראשות הרב מאיר. ניתנה לבנות אופציה להחלפה אחרי חנוכה. בפועל כמעט ולא נעשו תזוזות. כך הצליחו בבת אחת להקים סמינר חדש וחזק, שעומד איתן עד היום הזה. אם זה ייעשה בסמינרים בערים אחרות, מה טוב. אם לא, ייאלץ המונופול להישבר בכוח הרבנים, או בכוח הרגולטור. סמינרים חדשים ייפתחו מכוח ההכרח (שהרי מספר המקומות בסמינרים הישנים, יהא מוגבל בחוק).

3. הכשרת מנהלות

עסקנים שונים מצביעים על סיבה נוספת למחסור בסמינרים היא העדר כוח אדם בניהול חינוכי. הכוונה למנהלות נשים, כי מה למנהל גבר בסמינר של בנות. לכן, הפתרון טמון בהכשרה איכותית מקיפה ומקצועית לעשרות רבות של נשים צדקניות, ניסיון רב שנים בחינוך ובעלי אופי ניהולי, בהיבטים מנהליים ומקרו חינוכיים. ההכשרה יכולה להיות במסגרות ממשלתיות, עירוניות או כל גוף ציבורי מתאים. עם הצפת השוק בכוח אדם מקצועי מוכשר לניהול, תקצרנה הדרך ליזמים שירצו להקים סמינרים, כך שבשילוב הפתרונות האחרים יוצו סמינרים רבים לטובת בנות ישראל.

ב. הפרדה בין קביעת הקריטריונים לבין בחינת העמידה בהם

1. מבוא: השיטה המקצועית לקבלת תלמידים למוסדות חינוך בעולם

³ סמינרים לבנות מחו"ל כן קמו, והרבה, והצליחו לשובור מונופולים ישנים (?). הסיבה לכך....

החלטה על קבלת או דחיית⁴ מועמד למוסד חינוכי כלשהוא מושפעת משיקולים רבים, החל בתקציב המוסד וכלה במטרתו. השיקולים הרלבנטיים העיקריים (ואולי היחידים) לדחיית מועמד הם "המשאב שבמחסור" ו"חוסר התאמה". **המשאב שבמחסור**: מספר המקומות שהמוסד מציע קטן, לעתים, ממספר המועמדים. כשלא ניתן להוסיף מקומות, הכרח לדחות מועמדים. **חוסר התאמה**: גם באין מחסור במקומות, מועמד עשוי שלא להתאים לדרישות המוסד. נער המבקש ללמוד בבית-ספר לבנות הוא דוגמה מובנת מאליה. כך גם תלמיד חלש במיוחד המבקש להצטרף לפרויקט מחוננים במתמטיקה.

כדי להתמודד עם בעיית המיון, פיתחו רוב מוסדות החינוך בעולם כלים אלגוריתמיים שתכליתם קבלת החלטה שיטתית (=שהיא פרי תהליך שיטתי) ובת-ביקורת (=שניתן לבדוק אותה). הכלי הנפוץ הוא "מבחן מיון". המוסד החינוכי קובע את הקריטריון למעבר המבחן (ומי שלמטה מהקריטריון, נדחה). בכך נפתרת שאלת "חוסר ההתאמה". קריטריון המעבר הוא מסוג כן/לא (עבר/לא עבר). אם מועמדים רבים עברו את קריטריון המעבר, ומספרם רב ממספר המקומות – יתקבלו רק בעלי "ציון המיון" הגבוה ביותר (קריטריון אורדינלי⁵). בכך נפתרה שאלת "המשאב שבמחסור". לעתים קריטריון המעבר עצמו משמש גם כקריטריון אורדינלי – כשרבו המועמדים על המקומות – אך לא בהכרח.

זו שיטת קבלת המועמדים ברוב האוניברסיטאות (בעולם וגם בישראל). היתרון: לאחר קביעת "ציון/ני המיון", נעשה המיון בשיטה בת-ביקורת, אלגוריתמית, ללא שום הטיה אנושית. זה כמובן גם החיסרון: הממייין מתחשב בפרמטר אחד בלבד (ציון המיון) ואינו נותן דעתו לתכונות האנוש של המועמד. אין פלא, שבמקצועות הטיפוליים (רפואה, פסיכולוגיה וכדומה) צריכים המועמדים לעבור גם ראיון קבלה, שתכליתו לנפות מועמדים שמחמת אישיותם אינם מתאימים. חשוב להבין, שהמראיינים אינם מחליטים אם לקבל מועמד. הם רק מעניקים לו "ציון ראיון" (נוסף לציון מבחן המיון). ההחלטה עצמה נופלת במקום אחר, בהתאם ל"ציוני המיון" הכמותיים שקבעו המראיינים וקבע מבחן המיון. היא מתקבלת באותה דרך שיטתית שנהוגה כשאין ראיון קבלה (רק בפרמטרים אחרים). הבניית התהליך (ועמה ההפרדה בין הגורם שקובע את ציון המיון של המועמד, לגורם שמחליט על קבלתו) מביאה לכך, שהאפשרות שמועמד יתקבל מסיבות לא מקצועיות, תצומצם ככל האפשר (מובן שהשיטה אינה מונעת טעויות, אך היא מנטרלת את הסיבות הלא מקצועיות).

התוצאה: החלטה שיטתית ובת-ביקורת. המוסד יכול (כמעט תמיד) להסביר את דחיית המועמד בהסבר שניתן לאימות מידי: המועמד שנדחה לא עמד בציון המינימום שנקבע (ולכן אינו מתאים) או שהיו מועמדים טובים ממנו (והם שזכו במשאב המוגבל). אם ההחלטה שגויה, הטעות תתגלה מיד (בהצגת מועמד אחד שהתקבל, וציון המיון שלו נמוך משל זה שנדחה). אמירה זו נכונה גם ל"ציון מיון" כמותי שנקבע על ידי מראיין (או בכל דרך אחרת). החלטה שיטתית ובת-ביקורת חשובה מאוד גם למוסד עצמו, הן למניעת שחיתות והן לבחירת המועמדים הטובים ביותר.

2. הדרך הנוכחית של קבלת תלמידות לבתי-הספר התיכוניים החרדיים לבנות

⁴ לשם הקיצור נדבר להלן על "קבלה" (או על "דחייה") אך ברי שכל האמור על קבלה חל גם על דחייה, ולהיפך.

⁵ לצורך רשימה זו אין הבדל בין קריטריון אורדינלי לקריטריון אינטרוולי, ולכן נתייחס לשניהם כאורדינלי.

אם נשאל את משרד החינוך, הקבלה לבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות מושפעת אך ורק מתוצאות (1) מבחן מיון ו(2) ראיון קבלה⁶. כל מועמדת אמורה, אליבא דמשרד החינוך, לקבל "ציוני מיון" כמותיים, שהם פרי מבחן המיון וראיון הקבלה שעברה, כך שניתן לראות את מיקומה של כל מועמדת ביחס לאחרות. ההחלטה אמורה אפוא להיות שיטתית ובת-ביקורת.

מי שחי ביקום שלנו, ולא ביקום המקביל של משרד החינוך, יודע היטב שאין קשר בין אוטופיה זו למציאות. אכן, מבחני מיון מתקיימים גם מתקיימים בבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות – בתשלום נכבד – וכך גם ראיונות. אך כידוע לכל, אין שום קשר בין ביצועיה של מועמדת במבחן (או בראיון) לקבלתה. חבל על טרחתה. לרוב, ההחלטה נפלה עוד בטרם מילאה את טופס ההרשמה⁷. ממש כמו באגדה הנודעת על הצבא הקיסרי-מלכותי, שבישר לחיילים ש"היום בשעה 16:00 יתקיים בבית-הדין הדיביזיוני משפטו של עריק. התלייה בשעה 18:00".

שום בית-ספר תיכון חרדי לבנות אינו מנהל טבלה ובה ציוני המיון של המועמדות וסימון הקו החוצץ בין קבלה לדחייה. מסקר בלתי מחייב, המנהלים לא שמעו מעולם על טבלה כזו. הלכה למעשה, לא זו בלבד שאין שום ביקורת על ההחלטה לדחות מועמדת, אלא שביקורת כזו אף לא תיתכן: אין תשתית לביקורת, משום שההחלטה אינה שיטתית (אינה פרי שיטת עבודה).

ההחלטה מתקבלת בידי אדם אחד ויחיד: מנהל/ת בית-הספר. נימוק הדחייה "המועמדת לא מתאימה" (או "יש מתאימות ממנה") הוא קנקן התה של ראסל: אינו יכול להיות מוכח, ואף אינו יכול להיות מופרך.

3. חסרונות הדרך הנוכחית

בדרך הזו (איננו אומרים "שיטה", כי אין בה שום דבר שיטתי) שתי בעיות עיקריות.

הבעיה האחת היא השחיתות במשאבי ציבור (נזכיר שבת-ספר תיכוניים חרדיים לבנות מתוקצבים בכספי משלם המסים בשיעור מלא של 100%, ממש כבתי-ספר תיכוניים ממלכתיים). בביטוי "שחיתות במשאבי ציבור" איננו מתכוונים רק לשחיתות כספית כפשוטה (אף שגם זו בוודאי קיימת, כבכל מקום שבו אדם שולט במשאב ציבורי, כשאינו נדרש [ואף אינו יכול!] לנמק מעשיו). לפי ההגדרה המקובלת, "שחיתות במשאבי ציבור" היא כל החלטה שאינה מבוססת אך ורק על קריטריונים ענייניים. ההחלטה לדחות מועמדת משום שהוריה יוצאי מרוקו, או משום שאביה "אינו ציית דינא", וההחלטה לקבל מועמדת משום שאביה חבר הכנסת, או משום שסבה ראש ישיבה מפורסם – הן החלטות נגועות בשחיתות במשאבי ציבור (לפי כל קנה מידה מוכר במשפט הפלילי). השחיתות במשאבי ציבור, ממהותה, פוגעת בציבור.

הבעיה השנייה היא השרירות. החלטה שיטתית ובת-ביקורת (לפי קריטריון וציון מיון) יכולה להיות נכונה או שגויה; אבל אינה יכולה להיות שרירותית. החלטה לפי "תחושת הבטן" של המחליט, ללא שום יכולת להצביע על נימוק בר-ביקורת, היא שרירותית בהגדרתה גם אם היא נכונה בתוצאתה. החלטה שרירותית נשארת כזו גם אם המחליט פעל מתוך רצון טוב בלבד. שרירות אינה רשעות;

⁶ ראה "הנחיות בדבר הליכי קבלה ורישום למוסדות חינוך על יסודיים ופניה לוועדת הערר של המחוז החרדי במשרד החינוך לקראת שנה"ל תשפ"א".

⁷ דחיית מועמדת שלא התקיימו לגביה הנחיות משרד החינוך, היא עוולה אזרחית שניתן להגיש עליה תובענה לפיצויים, אך רשימה זו לא תעסוק בכך.

שרירות היא שרירות. אכן, לעתים אין מנוס מהחלטות שרירותיות. אך לא ניתן לקיים מערכת גדולה שמבוססת עליהן כהתנהלות שגרתית. יתרה מזו, המרחק מהשרירות אל השחיתות אינו ארוך; מקום בו יש שרירות במשאבי ציבור, שם תצמח מהרה שחיתות במשאבי ציבור. חברות עסקיות גדולות, המגייסות עובדים למטרות עסקיות, מעדיפות למיין אותם בצורה שיטתית ובת-ביקורת (ולא בצורה שרירותית של החלטת אדם יחיד). לא משום דאגתן לטובת המועמדים, אלא משום ניסיוןן, שלימדן שהחלטות שרירותיות אוספות מועמדים גרועים, ומזיקות אפוא לחברות עצמן.

4. השוואה: דרך הקבלה לשיבות

כאן נבקש להאיר היבט נוסף של הבעיה, שהוא ייחודי לבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות⁸. לשם כך כדאי להפנות רגע את הזרקור לתהליכי הקבלה לשיבות הקדושות. לכאורה, תהליכי הקבלה לשיבות הקדושות הינם שיטתיים אף פחות מאלו שבבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות. בישיבות הקדושות אין אפילו מראית עין של מבחני מיון. ההחלטה מתקבלת בידי הר"מ האחראי על הקבלה, לכאורה כהחלטה שרירותית-אינטואיטיבית ולא שיטתית. בנתוני פתיחה אלו היה מצופה, שהחלטות הקבלה בישיבות הקדושות תהיינה "פחות איכותיות" מאלו שבבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות. והמצאות, כידוע, הפוכה: הישיבות הקדושות דווקא מצליחות היטב למיין את המועמדים, ומדי שנה אנו נוכחים לראות שהישיבות האיכותיות ביותר מצליחות לבחור את המועמדים האיכותיים ביותר. איך זה קורה?

לדעתנו הסיבה נעוצה בציפיות השונות מבנים ומבנות. מבחור ישיבה מצפים שיצטיין. שיתמיד בתורה, שילמד שעות ארוכות ברצף, שירכוש אוצר ידיעות גדול, שיחדש חידושי תורה מעמיקים, שיכתוב "מערכות". נוסף לאלו מצפים ממנו שיתפלל בכוונה, שידקדק במצוות, שידע הלכה, שיהא ירא שמיים, ושיעבוד על מידותיו. כשהציפיות גבוהות, ברי שיש שונות רבה בין המועמדים – לא כל אחד יכול להצטיין. אף בין בעלי הפוטנציאל רבה השונות. כשרון מבריק ואופי טוב הם דרישות מינימום, אם המטרה המרכזית היא הצטיינות אינטלקטואלית. לדרישות המקסימום אין שיעור. יש אפוא פער אמת בין המועמדים. הר"מ האחראי על הקבלה מעוניין לשמור על רמתה של הישיבה, ולכן משקיע מאמץ אמתי לבחור את המועמדים הטובים ביותר. גם אם פה ושם מתקבלים מועמדים "שחייבים לעבור" – על דרך הכלל, הבחירה עניינית ובאמת מתמקדת בפוטנציאל של המועמדים.

מתלמידת בית-ספר תיכון חרדי לא מצפים להצטיין. לא מצפים ממנה לחקור את סודות הגרעין או לזכות בפרס נובל. למעשה, לא מצפים ממנה אפילו לקבל תעודת בגרות. בהחלט מצפים מהתלמידה לאופי טוב, לתפילה בכוונה, לדקדוק במצוות, ליראת שמיים, לצניעות – אבל החלק האינטלקטואלי (שהוא ציר מרכזי בישיבות הקדושות) הינו חסר חשיבות בבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות. עם צמצום הציפיות, מצטמצמת מאליה השונות בין המועמדות. המנעד מתכווץ וכולן נעשות דומות. כשכל המועמדות דומות, הבחירה ביניהן מושפעת מאוד משיקולי יוקרה של המוסד (מוצא עדתי או משפחתי) ובהמשך גם משחיתות כפשוטה.

5. נזקי המצב הנוכחי

⁸ להבדילים ממוסדות חינוך תיכוניים אחרים (דתיים ושאינם כאלו).

כאן מתבקשת השאלה, מדוע אפוא אנו מציעים לשנות את ה"שיטה" הנוכחית? אם ממילא אין הבדל משמעותי בין המועמדות – לאור ציפיותיו הנמוכות של בית-הספר⁹ – מה זה משנה, בעצם, מי תתקבל? לשאלה זו איננו רואים טעם להשיב. אנו סבורים ששחיתות במשאבי ציבור ושרירות פסולות לכשעצמן. מי שסבור שניתן להשלים עמן, לא נוכל לשכנעו אחרת.

אך כל מי שחי בתוך עמו בעשורים האחרונים יסכים לקביעה שפתחנו בה :

מי שנדחתה מבית-ספר תיכון חרדי לבנות "זוכה" להבין היטב את דברי הכתוב "וְהָיוּ חֵידָה תְּלָאִים לְךָ מִנְגֵד, וּפְחָדָה לִילָה וַיּוֹמֵם, וְלֹא תֶאֱמִין בְּחֵידָה, בְּבִקְרָה תֵאמַר מִי יִתֵּן עָרֵב, וּבְעָרֵב תֵאמַר מִי יִתֵּן בְּקָר, מִפֶּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד." תחושת ההשפלה וחוסר-האונים מוחרפת בכך שהנדחית יודעת היטב שהחלטה שרירותית, ושבעצם אינה שונה מאחרות שהתקבלו.

נציין שאין תחושות דומות אצל בנים שלא התקבלו לישיבה שנרשמו אליה: בניגוד לבנות, שלעתים תעדפנה לשאת חרפתן בבית ולא ללמוד בבית-ספר אחר, בנים כן יבינו את סיבת הדחייה, וילכו לישיבה אחרת.

המשפחות הנדחות נוקטות דרכים שונות להתמודד עם "הגזרה": משפחה בעלת קשרים, או בעלת יכולת לנקוט הליך משפטי, תאלץ את בית-הספר לקבל את בתה; אך רוב המשפחות הנדחות אינן כאלו. אחרים ישלמו את התשלום הנכון לאיש הנכון – שערי מעות לא ננעלו. ויש, כאמור, בנות שתישארנה בבית ותסרבנה להשלים עם רוע הגזרה, שהן יודעות שהיא שרירותית.

לא יהא מופרך לומר, שבעיה זו היא מהבעיות החינוכיות המפחידות ביותר משפחה חרדית בישראל בעשרות השנים האחרונות.

בטרם נציג את הצעתנו לתיקון חוליי המצב הנוכחי, אסור לשפוך את התינוק עם מי האמבטיה, היינו להתעלם חלילה מאופיו הייחודי של בית-ספר תיכון חרדי לבנות. בית-ספר תיכון חרדי לבנות אינו אוניברסיטה. פשיטא שעליו להתחשב, לא רק בהישגים לימודיים, אלא גם (ולטעמנו בעיקר) ביראת שמיים, צניעות וכיו"ב. לא ניתן אפוא ליצור מבחן מיון ארצי אחיד (דוגמת בחינת הכניסה הפסיכומטרית לאוניברסיטאות) שיתעלם מהעניינים הרוחניים, שהם צפור נפשו של מוסד חינוך חרדי. יתרה מזו, בעניינים הרוחניים יש ויהיה שוני רב בין בית-ספר אחד למשנהו. לא הרי דרך-חינוכו של זה, כהרי דרך-חינוכו של זה.

6. ההצעה המעשית

אנו מציעים אפוא את השיטה הבאה :

כל בית-ספר יהיה חופשי לקבוע בעצמו את הקריטריונים לקבלת מועמדות (קריטריונים לימודיים וקריטריונים התנהגותיים). בית-הספר יוכל לקבוע, הן קריטריון מינימום או קריטריון בינארי מסוג כן/לא (מי שאינה עוברת אותו אינה מתקבלת) והן קריטריון אורדינלי (כלומר, כאשר ישנן

⁹ את ציפיות בית-הספר איננו מציעים לשנות, משום שהן נובעות ממהות השיטה החינוכית שלנו.

הרבה מועמדות, בעלות "ציון המיון" הגבוה תתקבלנה). הקריטריונים ייקבעו לפני עריכת מבחני המיון, באופן שימנע חשש שהם "נתפרו" בדיעבד לטובת (או לרעת) מועמדת זו או אחרת.

אך קביעת "ציוני המיון" עצמם תימסר לגוף חיצוני חרדי מקצועי, שאינו בית-הספר; ולבית-הספר לא תהא שום השפעה על קביעת "ציון המיון". זה ההבדל העיקרי בין הצעתנו ל"שיטה" הנוכחית: הפרדה¹⁰ בין מי שקובע את הקריטריונים לזה שמעניק את "ציון המיון". ציון המיון של המועמדת יהיה, כמובן, תקף וזהה לכל בתי-הספר התיכוניים החרדיים לבנות, בכל הארץ.

לדוגמה. בית-הספר יוכל לקבוע שידע במתמטיקה, או להבדיל ביהדות, או ציון פסיכוכיני, הוא קריטריון קבלה (בין מינימלי ובין אורדינלי). אבל קביעת "ציון המיון" עצמו, תיעשה בידי הגוף החיצוני. בית-הספר יקבל את ההודעה "מועמדת פלונית, זכתה לציון מיון פלוני במתמטיקה, לציון מיון אלמוני ביהדות, ולציון מיון פסיכוכיני פלמוני". בהתאם לקריטריונים שכבר קבע, ובהתאם לתוצאה שנמסרה לו, יחליט בית-הספר על קבלת המועמדת או דחייתה, בהחלטה שיטתית ובת-ביקורת המנוטרלת מכל הטיה אנושית (ובוודאי משחיתות).

בשל אופיים של בתי-הספר, יש לצפות (ובצדק) להרבה קריטריונים "בינאריים" מסוג כן/לא (כאלו שמי שאינה עומדת בהם, מועמדותה נפסלת). הקריטריונים ה"בינאריים" צפויים בעיקר בענייני דת, שבהם אין משמעות לקריטריון מינימלי או אורדינלי. בהחלט יש לצפות שתהיה שונות רבה מאוד בתחום הקריטריונים ה"דתיים", כמו צניעות הלבוש, וזה לגיטימי לחלוטין כל עוד הקריטריונים ענייניים ושוויוניים. תהיה בכך תועלת למועמדות, שתוכלנה לדעת מראש מה אופי הדרישות הדתיות (וממילא, הרוח הדתית) בכל בית-ספר; אך זו תועלת צדדית מהצעתנו, ולא מטרתה.

המטרה היא הבניית תהליך מיון המועמדות לבתי-ספר תיכוניים חרדיים לבנות, כדי שההחלטות תהיינה שיטתיות, בנות-ביקורת, ונקיות משרירות ומשחיתות. אנו מאמינים שהצעתנו משיגה מטרת אלו.

ג. סמינרים אזוריים / ממשיכים / מזינים

רעיונות אלו הוביל יואב ללום יו"ר עמותת נוער כהלכה. בהמשך תמצית הרעיונות כפי שפרסמם כאן: <https://www.bhol.co.il/news/764049>. ביקורת לרעיונות אלו כתב דר' שובל שפט מפורום קהלת, שחושש מהעדר תחרות ולכן התדרדרות מקצועית של הסמינרים, וכן מביטול רוח המוסד החשוב לקיומו של כל מוסד. ראה כאן: <https://www.bhol.co.il/news/763430>.

1. בתי ספר אזוריים

לכל סמינר יוגדר אזור גיאוגרפי שממנו יקבל הסמינר את כל תלמידות בית יעקב שבאזור, והוא לא יהא רשאי לקבל מאזורים אחרים. בסופו של יום ילדה צריכה לעשות שיעורי בית, והיא צריכה חברה שגרה לידה, ולא בשכונה בקצה השני של העיר. אנחנו גם מרוויחים את הגיוון במעבר מבית ספר יסודי לסמינר, ומאפשרים מבחינת התלמידה פתיחת דף חדש עם חברה חדשה. הבעיות במודל

¹⁰ בלי ההפרדה הזו, אין למעשה הבדל בין הצעתנו להנחיות הנוכחיות של משרד החינוך, שבת-הספר כה היטיבו לעשותן אות מתה.

הזה הן, לחצים פוליטיים לשמירת הרכב עדתי בשכונות מסוימות. כמו כן יש בעיה עם הסמינרים הקשורים לחוג ספציפי (הסמינרים החסידיים הם דוגמה טובה).

2. בתי ספר ממשיכים

כל בתי הספר היסודיים יהפכו גם לסמינרים, והבנות ימשיכו עד כיתה י"ב באותו בית ספר. הבעיות במודל הזה הן; העדר גיוון. לא מאפשר פתיחת דף חדש מבחינת התלמידה, ומורות רבות יאבדו מקור פרנסתן, מטבע צמצום המסגרות.

3. בתי ספר מזינים

תלמידה מתחילה ללמוד בכיתה א' וכבר יודעת לאיזה סמינר היא תמשיך ללמוד בכיתה ט'. היא לא צריכה לעבור הליך הרשמה - הכיתה עולה מכיתה ח' לכיתה ט' כמקשה אחת. שיבוץ הכיתות שעולות לסמינר ייקבע כבר כאשר התלמידות נמצאות בכיתה א'. הגיוון העדתי יתאפשר בכך שדווקא מנהלי הסמינרים הגדולים יצטרכו לקבל לתוכם את כיתות א' הספרדיות שבעיר (עד מיגור השיבוץ העדתי הזה). התפקיד של העיריה בשיבוץ יוגדר כשיקול דעת שתפקידו מניעת אפליה ושיקולים עדתיים, ויעשה בשקיפות על ידי ועדת מומחים בלתי תלויה.